

УДК 811.111:81'25 Наталія Абабілова, Юлія Сидоренко

(Миколаїв)

ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ МЕДИЧНИХ СКОРОЧЕНЬ

ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

У статті наведено основні принципи класифікації медичних скорочень та практично досліджено особливості їх перекладу.

Ключові слова: аббревіація, аббревіатура, усічення, скорочення.

This paper states the basic principles of medical shortenings classification and presents the practical analysis of the translation peculiarity.

Key words: abbreviation, abbreviate, clipping, shortening.

Англійські медичні аббревіатури та скорочення є неоднорідним типом за структурою та сферою функціонування. В англійській, російській, українській термінології медицини аббревіатури посідають важливе місце, але не являються надто поширеним явищем і рідко трапляються в повсякденному усному мовленні. А отже, вживання більшості медичних аббревіатур та скорочень обмежується професійною сферою.

Проблема аббревіації та скорочення привертає увагу багатьох вітчизняних і зарубіжних учених, таких, як М.Б.Арістов, І.В.Арнольд, Л.Г.Верба, Р.З.Гінзбург, Л.Ю.Зубова, Д.І.Квеселевич, А.Ю.Мурадьян, Л.К.Латишев, Т.О.Мізін, Е.Р.Мустафінова, А.В.Паршин, О.Д.Пономарів, В.П.Сасіна, М.М.Шанський тощо.

Дослідники, які займаються проблемами сучасної аббревіації та скорочення (Є.О. Бірюкова, Л.К.Жукова, О.А.Єлісеєва, Б.С.Котов та Р.С.Микульчик), все частіше говорять про те, що скорочення є продуктивним способом появи неологізмів. У межах професійної сфери медицини у зв'язку з науково-технічним прогресом з'являються нові терміни, які тісно пов'язані з явищем аббревіації.

Актуальність цієї теми зумовлюється зростанням інтересу лінгвістів до аббревіації та скорочення, а також необхідністю їх комплексного аналізу.

Скорочення є відносно молодим способом словотворення, історія якого бере свій початок з писемності шумерів (4 ст. до н.е). Головною причиною їх виникнення було заощадження матеріалу для письма, а згодом і часу. У сучасних мовах розвиток скорочення пов'язаний із законом мовної економії [1].

За дослідженнями Ю.Г.Кочарян, поява аббревіатур та скорочень в англійській писемній мові традиційно відносять до 15 ст. (в усній мові вони вживаються з 16 ст.). Літературні пам'ятки свідчать про те, що вже в ті часи широко застосовувалися скорочення різних типів. Однак аббревіація, як особливий спосіб словотвору пройшла довготривалу еволюцію, перш ніж стати поширеною на поч. 20 ст., епохи війн, соціальних та наукових революцій [3].

Процес класифікації скорочень є одним із найважливіших питань, на які досі немає однозначної відповіді. Воно потребує використання послідовної та упорядкованої термінології. Як і кожний клас лексичних одиниць, аббревіатури можна класифікувати за певними ознаками. Між тим, у дослідженнях мовознавців для визначення поняття скорочення існує значна кількість найрізноманітніших термінів, які не узгоджуються один з одним: *abbreviation* (аббревіація), *abbreviate* (аббревіатура), *acronym* (акронім), *alphabetic abbreviation* (буквена аббревіатура), *blending* (блендінг), *clipping* (усічення), *contraction*, *curtailment*, *initialism* (ініціалізм), *shortening* (скорочення) та ін.

Дослідник Р.С.Микульчик детально розглядає різні класифікації скорочень, запропоновані Українською енциклопедією, підручником "Сучасна українська літературна мова" та "Лексика і фразеологія". Вченому вдалося узагальнити класифікації, виділяючи лише два найпоширеніших види українських аббревіатур. Отже, за способом творення, до першої групи Р.С.Микульчик відносить аббревіатури, утворені з початкових літер та звуків, наприклад, ООН (Організація Об'єднаних Націй), ВАК (Вища атестаційна комісія). До другого типу належать аббревіатури, утворені складанням частин слів (райво, технагляд, автобаза) [5].

В англійській мові, на відміну від української, скорочення прийнято класифікувати на лексичні й графічні. Л.Ю.Зубова називає таку класифікацію за статусом лексичності [4].

Лексичні скорочення в свою чергу поділяються на: ініціальні аббревіатури (ініціалізми, акроніми); напівскорочення; буквено-цифрові скорочення; усічення (апокопа, синкопа, афереза, змішаний тип).

У свою чергу, дослідники І.В.Арнольд, Л.Ю.Зубова, Д.І.Квеселевич, Т.О.Мізін, В.П.Сасіна до графічних аббревіатур відносять скорочені варіанти латинських та французьких слів, а саме *a.c.* (*ante cibum*) – before meals; *b.i.d.* – (*bis in die*) – twice a day; *h.s.* (*hora somni*) – at bed time; *e.g.* (*exempli gratia*) – for instance, *cf* (*conferre*) – compare.

Аббревіатури латинського походження поширені як у писемній, так і розмовній мові різних спеціалістів. Їх розглядають окремо від лексичних та графічних тому, що латинські прототипи більшості аббревіатур повністю забуті, а отже, їх можна вважати "умовними позначеннями" деяких англійських термінів. Аббревіація в галузі медицини є досить продуктивним способом появи термінів. Найчастіше медичні скорочення трапляються в англійській мові, тоді як у російській та українській мовах аббревіація менш репрезентативна, хоча її роль постійно зростає [4].

Особливої уваги способам перекладу скорочень приділяють Л.Г. Кочарян та А. Паршин, які виділяють: передачу іноземного скорочення еквівалентом; запозичення іноземного скорочення; транскрипція; транслітерація; описовий переклад; створення нового скорочення [7].

У ході дослідження нами було проаналізовано 400 аббревіатур та скорочень з Нового англо-українського медичного словника за редакцією М.С.Бенюмовича та В.Л.Ривкіна [6]

Спираючись на класифікацію Л.Ю.Зубової, ми зафіксували, що 238 скорочень, що складає 59,5%, належать до ініціальних аббревіатур: AIDS (Acquired immune deficiency syndrome) – СНІД (синдром набутого імунного дефіциту); ARD (acute respiratory disease) – ГРЗ (гостре респіраторне захворювання); CAT (computer axial tomography) – КАТ (комп'ютерна аксіальна томографія); ENT (ear, nose, throat) – ЛОР (ларинго-ото-рино); IOP (intraocular pressure) – ВОТ (внутрішньо очний тиск); RBC (red blood cell) – Е (еритроцит); TPR (temperature, pulse, respiration) – Т,П,Д; WR (Wasserman reaction) – RW (реакція Вассермана).

Апокопа, як один із видів усічення, зафіксована в 51 випадку та становить 12,75%: abs (absent) – відсутній; Ala (Alanin) – аланін; carb (carbamic acid) – карбамінова кислота; cond (condition) – умова, стан; diff (different) – різноманітний; Fru (Fructose) – фруктоза; med (medical) – мед. (медичний); Оху (oxygen) – О2 (кисень).

Нами було виявлено, що напівскорочення вживається в 46 випадках (11,5%): B bile – міхурова жовч; B-lymphocyte (bond lymphocyte) – кістковий лімфоцит; D-max (maximum density) – максимальна густина; C-gene – структурний ген; EEG electrode – електрод електроенцефалограми; L-antigen – L-антиген; Rh-factor – Rh-фактор (резус-фактор).

Як виявили дослідження, 25 скорочень, що відповідно становить 6,25%, належать до графічних аббревіатур: a.c (ante cibum) – до їжі; b.l (bacillus) – бацил; db (decibel) – децибел; g (gram) – грам; h.s (hora somni) – постільний режим; no (number) – номер; vv (veins) – вени.

17 усічень змішаного типу складають 4,25% від загальної кількості скорочень: abnm (abnormal) – аномальний, патологічний; Clt (complement) – комплемент (в імунології); ECoG (electrocortogram) – електрокортикограма; fld (fluid) – рідина; Lim-ch (limit chronic effect) – поріг хронічної дії; Pcs (preconscious) – підсвідомий; tf (transfer) – перенесення, передача; Zbef (zone biological effect) – зона біологічного впливу.

Нами було зафіксовано 10 буквено-цифрових скорочень (2,5%): C1-C7 (cervical vertebrae) – шийні хребці 1-7; CL50 (medial lethal concentration) середня смертельна концентрація; CL100 (absolute lethal concentration) – абсолютна смертельна концентрація; M1 (mitral first) – перший МК (мітральний клапан).

Ми розглянули 4 приклади складноскорочень, що становлять 1%: breathalyzer (breath analyzer) – індикаторна трубка для виявлення алкоголю; biotomy (biological anatomy) – анатомування; circannual (circular annual) – річний (про біологічний ритм); medicare (medical care) – медичний догляд.

Лише в одному випадку виявлено усічення типу афереза (0,25%): phage (bacteriophage) – бактеріофаг.

Англійські медичні скорочення в більшості випадків при перекладі українською мовою змінили свій тип. Узагальнені результати подано в таблиці 1.

Таблиця 1.

Таблиця типів англійських та українських медичних скорочень

Тип англ.

скорочення	Кіл-сть випад-ків	Відсоток від загальної кількості %	Тип
укр.скорочення	Кіл-сть випад-ків	Відсоток від загальної кількості %	
Ініціальна аббревіатура	238	59,5	ініціальна аббревіатура 52 22
Усічення (апокопа)	51	12,75	усічення (апокопа) 2 4
Напівскорочення	46	11,5	напівскорочення 7 15
Графічна аббревіатура	25	6,25	графічна аббревіатура 3 12
Усічення (змішаного типу)	17	4,25	усічення (змішаного типу)
Буквено-цифрове скорочення	10	2,5	буквено-цифрове скорочення 2 20
Усічення (синкопа)	8	2	усічення (синкопа)
Складноскорочен.	4	1	складноскорочен.
Усічення (афереза)	1	0,25	усічення (афереза)

Отже, наше дослідження виявило, що найчастіше вживаються скорочення ініціального типу, як в англійській, так і українській мовах.

Цікавим, на нашу думку, є той факт, що лише 80 (20%) із 400 скорочень засобами української мови передаються як аббревіатури. 320 англійських скорочень, що складає 80%, не мають еквівалента серед аббревіатур, а відтворюються за допомогою описового способу.

За основу нашого дослідження ми взяли методи передачі аббревіатур і скорочень, запропоновані Ю.Г.Кочарян. Із 80 скорочень 43, тобто 53,75%, були перекладені шляхом створення нового скорочення. Наприклад, АТВ (arterial blood pressure) – АТ(артеріальний тиск); ВР (beat frequency) – Р (частота биття серця); СВС (complete blood count) – КАК, АКЗ (клінічний аналіз крові); СОРД (chronic obstructive pulmonary disease) – ХОЗЛ (хронічне обструктивне захворювання легень); ЕМФ (erythrocyte maturation factor) Віт В12; GERD (gastroesophageal reflux disease) – ШТР(шлунково-травний тракт); VD (venereal disease) – ВХ (венерична хвороба); ZGP (zero population growth) – НПН (нульовий приріст населення).

Транслітерацією було передано 20 медичних скорочень, що становить 25%: амп (ampula) – амп. (ампула); CNS (central nervous system) – ЦНС (центральна нервова система); ECG (electrocardiogram) ЕКГ (електро-кардіограма); EID (electroimmunodiffusion) – ЕІД (електро-імунодифузія); EMG (electromyogram) – ЕМГ (електроміограма); SEM (scanning electronic microscopy) – СЕМ (скандувальна електрона мікроскопія); UV (ultraviolet) – УВ (ультрафіолетове випромінювання); VCG (vectorcardiogram) – ВКГ (векторна кардіограма).

13 скорочень (16,25%) українською мовою були відтворені шляхом запозичення: F-factor – F-фактор; H-antigen – H-антиген; L-antigen – L-антиген; Ph-meter – рН-метр (вимірювач кислотності); T (temperature) – t (температура).

Передачу англійського скорочення еквівалентом ми виявили у 4 випадках (5%): CPR (cardiopulmonary resuscitation) – Серцево-легенева реанімація (реанімація при захворюваннях серця і легень); g (gram) – г (грам); Kg (kilogram) – кг (кілограм); no (number) – № (номер). Узагальнені результати подано в таблиці 2.

Таблиця 2.

Таблиця способів перекладу англійських медичних скорочень

Спосіб перекладу	Кількість випадків	%
1. Створення нового скорочення	43	53,75
2. Транслітерація	20	25
3. Запозичення	13	16,25
4. Еквівалент	4	5

Отже, бачимо, що найчастіше використовувався переклад за допомогою створення нового скорочення.

Варто зазначити, що описовий переклад скорочень та транскрипція в нашому випадку не зафіксовані.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бирюкова Е. А. Функционирование аббревиатур в современной речи: дис. ... канд. филол. наук. – М., 2001. – 309с.
2. Зубова Л. Ю. Английские медицинские аббревиатуры как часть профессиональной языковой картины мира: на фоне их русских и французских аналогов: дис. ... канд. филол. наук, 2004. – 244с.
3. Кочарян Ю.Г. Аббревиация в английской военной лексике: автореф. дис. ... канд. филол. наук. – Москва, 2007. – 17 с.
4. Кучеренко І.В., Адаменко М.М. Особливості перекладу медичних термінів. [Електронний ресурс] – доступно з <http://intkonf.org/kucherenko-iv-adamenko-mm-osoblivosti-perekladu-medichnih-terminiv/>
5. Микульчик Р.С. Сучасні українські аббревіатури: перспективи і стан дослідження// Вісник Нац. ун-ту “Львівська політехніка”. – 2005. – № 538: Проблеми української термінології. – С. 12–15.
6. Новий англо-український медичний словник / За ред. Ривкіна В.Л., Бенюмовича М.С.; Відп. ред. Л.І.Шевченко, В.І.Шматко. – К.: Арій, 2007. – 784с.

7. Паршин А. В. Теория и практика перевода [Электронный ресурс] / А. В. Паршин. – доступно
з <http://linguists.narod.ru/downloads.html#parshin>